

En Thylands Rejse.

Ved Lærer S. Ditlevsen, Snedsted.

NEDENSTAAENDE Rejsebeskrivelse gengives her efter Thisted Avis 1844, hvorfra den er optaget i Ugebladet "Bidrag til Tidshistorien". Aarg. 1844 og 1845. Hvem Forfatteren er, omtales ikke i Ugebladet, men i Avisen er den underskrevet med Navnet P. Hendrichsen¹).

1. Vildsund.

Det er Skade, at Færgemanden ikke ejer Cyprianus nu, thi saa kunde mange Penge spares. For en Del Aar siden tjente en Pige i Færgegaarden, der en Dag, Folkene var i Kirke, fik det Indfald at lede op i Færgemandens Gemmer, og fandt der en Bog med røde Bogstaver, hvilken hun begyndte at læse i. Næppe havde hun læst den første Side, før Hestefodsmanden kom og spurgte, hvad hun befalede. I denne "Forlippels" og for at vinde Tid til hendes Husbond kom hjem, befalede hun ham at kaste Bakken i Fjorden og lægge Bro over Sundet. Lydig underkastede han sig Pigens Befaling, og inden et Kvarter, var den Odde lagt, som peger over mod Thy. Men til al Ulykke kom Manden hjem, og da sligt stred mod hans Selv-Interesse, saa stoppede han Arbejdet. - Ulykkelige Interesserethed! for den fik vi nyt Hartkorn og gamle Skatter, for den blev Thyland og Mors for evig adskilte, med mindre, at Generalpostdirektionen nu vil fuldføre, hvad hin Mand har begyndt.

2. Fyrtaarnet²).

Ingen Rejsende kommer nu til Thy uden at se det skønne Værk, der har foresat sig at trodse Nordhavets Storme og Himlens Lynild, og ingen kommer derop uden at ønske sig endnu 10 Gange højere for at kunne overse hele Skandinavien. Man bliver underlig til Mode, naar man kommer ind mellem den Mængde Spejle: Brændspejle og Hulspejle, paraboliske, concentriske, concave og convexe, alle reflekterende til et Maal. Det hele er et Kalejdoskop i stor Stil, hvis Glas skal være forfærdiget af den sandhedsfaste Flint og det bedragelige Flyvesand. Deraf kommer det, at man deroppe ofte faar Sandhed at vide og bliver bedraget. Det hænder nemlig tit, at en Stormand ved disse forhexede Spejle forvandles til en smal Gaasetarm, saa baade Hoved og Midie forsvinder, medens en Pusling vokser til en Elefant. Flere Damer

skulle være faldne i Afmagt ved at se deres skønne skandinaviske Ansigt forvandlet til et bredekæbet Hottentotfjæs og først i den venlige Inspektørs Stue være kommet til sig selv igen, idet Spejlet der bekræftede, at Forvandlingen kun var et Blændværk. Det stakkels England gaar stærkt tilbage i Søværnet, endnu ved dets Sømænd ikke, at der er et Fyr paa "Holmen". Hvem skulde tro det! Farvel stolte Taarn! Du staar nok, om endog en og anden bander paa, at du falder ned.

3. Landeveje.

Hvo der farer henover Thylands Landeveje, der som et Net strækker sig over Landet, tænker uvilkaarlig paa den Mand³), der befalede og Jorden bøjede sig, ja selv Hestene tænker paa ham, og saalænge der er Heste og Mennesker i Thy, vil hans Navn nævnes. Hans tænksomme Aand opfattede alt, og det vil blive for vidtløftig at omtale, hvad Thy har hans skabende Dristighed at takke; Dristig styrede han Solens Vogn; men det gik ham ikke som Phaëton⁴), som Kongen og Folkets Mand blev han ved til Enden, og nu hviler han paa sine Laurbær. "Men tror I ikke, at en Jernbane var endnu bedre", spurgte jeg en Bonde, der uden synderlig Hestekraft rullede hen ad Vejen. "Nej, Gud bevar os", sagde han, vi Thyboere gør meget af hele Lemmer, thi vi mangler Læger til at sætte de brudte sammen. Desuden har vi Tid nok, men hverken Jern eller Penge. Dersom jeg sad i Statsraadet, skulde Danmark aldrig faa Jern". Ja! det var sandt, tænkte jeg, dersom du sad i Statsraadet.

³ Gerhard Faye, Amtmand over Thisted Amt 1805-1842.

⁴ Faeton, i den græske Gudelære, var Søn af Solguden og Kymene. For at bevise sit guddommelige Ophav udbad han sig af sin Fader Tilladelse til at køre Solens Vogn. Den fik han ogsaa, men Hestene løb løbsk, og Vognen kom ud af sin Bane, hvorfor Zeus dræbte ham med Lynstraalen.

Povl Hendrichsen glemmer aldrig, naar Lejlighed gives, at berømme Amtmand Faye; men denne havde ogsaa adskillige Gange vist Overbærenhed og Hjælpsomhed over for Hendrichsen, der ved sin Opræden og Skrivelser kom paa Kant med sine geistlige Foresatte.

Højest i sine naive Lovprisninger af Amtmanden naar Hendrichsen i Digtet "Bondeskarens Tanker ved Amtmand Fayes Lig", der begynder saaledes:

"Saa har vor gamle Amtmand Bogen lukket
Og sagt sit kjære Thy og Mors Farvel!"

og hvis sidste Vers lyder:

"O! hør vor Bøn O! Gud du Eviggode,
Den ædle Olding var os jo saa kær!
Giv du ham hist en eller anden Klode
At styre, som han styred Amtet her.
Og da engang naar vores Tid er omme,
Saa lad os til vor gamle Amtmand komme."

¹ Forfatteren er Poul Hendrichsen, der var Skolelærer i Flade paa Mors fra 1833-1856. Om denne originale Mand, der paa adskillige Omraader havde Kundskaber og Interesser ud over det almindelige, kan faas yderligere Oplysninger i Samlinger til jydsk Historie og Topografi, 4. Række, 1. Bind, S. 355, hvor hans Selvbiografi, udgivet ved S. Nygaard, findes. Utvivlsomt er det Blichers Rejseskildringer, som Hendrichsen søger at efterligne. Noterne ved P. L. H.

² Hanstholm Fyr opførtes 1843 og var Danmarks første Linsefyr. 1889 omdannedes det til elektrisk Fyr, der tændtes første Gang 16. Oktober 1889.

4. Skovhuset.

Naar man vandrer gennem Ørkenen fra Hansted til Vangsaa, kommer man ufejlbarlig til at antage Klees⁵) Hypotese om Akseforandringen og ræsonere saaledes, at da Polaraksen var Ækvator, og denne omvendt, udgjorde den Del af Thy et Stykke af Sahara, og denne Ørk kan ikke tænkes mere vild og øde end den thylandske Kyst. Hvad der giver Meningens Sandsynlighed, er den Omstændighed, at Vindruen endnu vokser vild fra hin Tid, som i de hedere Zoner; thi at den har akklimatiseret sig og ikke længere kaldes Drue, men ”Rævelbærris”, giver intet herimod. Den har endnu Druens Egenskab at vederkvæge og oplive den trætte og tørstige Vandrer, og ingen Vin ved et Taffel kan sammenlignes med den, man tørstigt og træt presser mellem hine vandrende Høje. Paa engang glemmer man baade at presse Vin og at hvile ved Synet af en menneskelig Vaaning, der titter frem mellem Sandhøje i milevid Afstand fra Mennesker. ”Hvad er dette for et Hus”, spurgte jeg en Mand, der stod og pillede en Busk.

Han: Det er et Skovløberhus.

Jeg: Hvad? Hvor er da Skoven?

Han: Den staar vi midt i.

Jeg: Ja, jeg mener Træerne.

Han: Ja, dem mener jeg ogsaa.

Ved at spænde 4 for opdagede jeg en Art af smaa Naaetræbuske, der havde antaget Ørkenens Karakter og stod i den første Overgang til at blive Rævelbærris. Den Mand⁶) hist i Danas Hovedstad, der er Stifter af dette uhyre Arbejde, har vist troet at kunne gøre Mirakler, han troede, at han kunde bekæmpe Naturen paa den vilderte Kyst, men Neptun⁷) (Havguden) blev vred og svor, det skulde aldrig ske - det er farligt at sætte sig op mod Guderne. - Nu er Planen opgivet. ”Men hvad lever I Mennesker af herude, uden Agre, uden Haver og synlige Urter?”

”Om Sommeren lever vi af Klittag og Rævelbær og om Vinteren af Guds Barmhjertighed”. - Jeg forstod ham, aldrig glemmer jeg dette Hus med dets mange smaa og store Beboere, men især vil jeg tænke paa dem hver Dag, naar Rævelbærrerne svinder, og en lang Vinter forvandler denne gyselige Ørk til en uoverselig Issteppe.

5. Sjørring Borg.

Den er en af de mærkeligste Ruiner i Danmark. Efter 12 a 1400 Aars Forløb ser man endnu Vikingernes Indløb til Borgen fra Havet og Borgen

⁵ Frederik Alex. Gottlieb Klee (1808-1864) var dansk Postembedsmand og frugtbar historisk Forfatter, der ogsaa fremsatte mere dristige end holdbare Teorier om Jordklodens ældre Tilstand (se Biografisk Leksikon).

⁶ Det er rimeligvis Etatsraad Laurits Esmarch (1765-1842), som Henrichsen hentyder til. Paa Esmarchs Foranledning blev der 1815-16 anlagt 5 smaa Plantager ved Tvorup, Klitmøller, Nors, Hansted og Hjørdemaal; 1842 er man naaet saavidt at Provst Djørup mente, ”at al Møje her har været spildt, da Naturen ej lod sig bekæmpe”. Eftertiden har dog vist, at det anvendte Arbejde paa Plantingssagen ikke har været forgæves.

⁷ Neptun var i den græsk-romerske Gudetro Havets Herre.

selv med dens vældige Grave. Det hele har engang været et Kæmpeværk. Her boede engang Kong Hjalgrak⁸), ved hvis Hof den berømte Sigurd Fofnisbane blev opfostret, og herfra fik Regnar Lodbrog sin Fæstemø Kraka eller Aslaug. Efter den berømte Viking Rolf, Kong Hjalgraks Søn, der indtog Helsingov og ægtede Dronning Hjordes, har Rolfs Bakker der i Nærheden uden Tvivl Navn, og de mangfoldige Høje rundt omkring vidner om blodige Sejre. Kæmpehøjen i Heltborg og Sjørring Borg er Thylands stolteste Oltidsminder, men nu skal, saa fortalte man, den sidste under Ploven, og om faa Aar er den ødelagt. Dersom man turde pløje Kirkegaardene, blev de ej skaanede.

6. Cimbrenne.

Ligesom Jyllands østlige Beboere efter alle Christier at dømmes nedstammer fra Jotherne, medens den mellemste Del fra Alhedens Ryg synes at være af gothisk Herkomst, saaledes er sandsynlig Thyboen en Levning af de gamle Cimbrenne⁹). Naar Jothens udmærker sig ved sin smukke Bygning, sine himmelblaa Øjne, elskende den blaa Farve, saa har Gothen en mere firskaaren Krop, store Knokler, brune Øjne og mest klædt i graat, men Cimbrenes Efterkommere kendes igen fra begge ved en rankere Vækst, fin Knokkelbygning, men svære Muskler, og deres Forkærlighed for den hvide og røde Farve. Naar imidlertid denne Sammenligning anstilles, da maa man rejse langs Vestkysten, hvor Stammen findes mere ren og ublandet end mod Østen. Der findes den ægte Cimbren, som han maa have været, da han udbredte Forfærdelse i det romerske Rige. Man behøver blot at se disse Kystfolk bære en Byrde af Bjælker og Spær, for at vorde overbevist om at de er Ætlinge af hine Kæmper. Selv deres Fruentimmer er Vidner om Thyboens Nedstamning fra disse Urfolk. De er endnu de samme Rappenskraller som deres Mødre, der farvede Italiens Vande med Romerblod, de er endnu færdige at forsvare deres Mænds og Børns Ære, skulde endog Næverne bruges. Ja lige indtil ved den Evne at se ind i Fremtiden, fornægter de ikke deres Herkomst.

7. Kalven i Nystrup.

Hvo véd hvor stort et Stykke Land, der er ødelagt vesten for Thy og har nødt de første Beboere til at rejse ud, medens en liden Del er bleven siddende paa den thylandske Halvø. Udenfor Vorupør, hvor nu Torsken fanges, laa engang en By, som hed Nystrup, hvoraf kun en enkelt Gaard er tilbage, der dog flere Gange er flyttet op i Landet. I en mørk og stormende Decemberrat, da alle laa i den tryggeste Søvn, brød

⁸ Hjalprek, Sagnkonge og Sigurd Faavnersbanes Plejefader.

⁹ Det er Blichers Formodninger om Jydernes Afstamning, som Henrichsen her fremsætter. I øvrigt nedstammer Thyboerne ikke fra ”Cimbrenne”, hvis Hjemsted Historikerne har paavist var Himmerland, men snarere fra Teutonerne, der var Kimbrenes Forbundsfaeller paa det berømte Tog mod Romerriget 100 Aar før Christi Fødsel.

Nordsøen ind over Byen, og hver Sjæl var upaatvivlelig druknet, hvis ikke en Kalv var sluppen løs i vestre Ende af Byen og ved sin Brølen, lig Gæssene paa Capitolum, vækket Beboerne. Denne Kalv ses endnu hvert Efteraar før en Storm bryder løs. For ikke længe siden mødte en Havbo Kalven, der nu var bleven et stort Hoved. I sin Forskrækkelse valgte han det første, der kom ham for Munden og spurgte: "Hvor var Du, da Kristus blev født?" "Da var æ spæd Kalv i Nystrup", svarede Spøgelset og forsvandt. Den, der ej vil tro det, kan spørge troværdige Mænd derom, hvilke endnu bor derude. Det er underligt, hvor et Folkesagn gensidig bekræfter hinanden.

8. Ødelæggelsens Vederstyggelighed.

Man behøver for Resten ikke at søge Thylands Ødelæggelse i Cimbrernes Tid. Da Karetherne kulminerede,¹⁰⁾ mødte i Følge Sagnet 7 af disse ved Vang Kirke hver Søndag med Fruer og Frøkener i stram Stads fra lige saa mange Herregaarde. Hvor har disse ligget: Nystrup, Overgaard, Kokkedal, Hovgaard m. fl.: De er sporeløse forsvundne og paa deres "duftende Enge og kornrige Vange" taarne sig nu de vandrende Sandhøje, og milevidt er Landet ud fra et ophøjet Punkt som det mest oprørte Hav. Kun en liden Ruin viser Steder, hvor Kokkedal stod, og af Nystrup er kun en svag Levning tilbage. Men intet Steds trues Landet saaledes, som ved det ulykkelige Agger. Den nulevende Slægt har set sine Fædres Grave bortskyllede, og hvor den for kort Tid siden sang Lovsange og bad til Havets Herre, der svømmer nu Hajen, og Bølgen bryder i vild Rasen. Der gives Steder, hvor den stakkels Havbo kun har een Tanke, og denne synes ganske at være groet fast til hans Fiskerbaad, idet han hver Aften binder denne ved sin Husdør for i paakommende Tilfælde dog at redde Livet.

Hvad der er bleven af Lodbrog's Borg, hvoraf Lodbjerg uden Tvivl har sit Navn, kan ingen gøre Rede for. At Oldtidens Vikinger har haft flere Havne i de thylandske Søer, for ikke hver Gang de vilde røve paa England at løbe om Skagen, er rimelig, og Regnar har da haft sin Havn her og maaske i Flade Sø, der synes mere end noget andet Sted at have staaet i Forbindelse med Havet, hvilket Navnet "Aalum" ved Enden af Søen endnu vidner om.

9. Degnen.

Jeg: "Hvorfor dyrker I ikke Eders Jorder nu ligesaa godt som forhen?"

Degnen: "Det skal jeg sige. Forhen var Skolelærerne og Proprietærer i Sølv- og Navneværdi de dygtigste Jordbrugere, men nu har "Brettons" Bog¹¹⁾ aabnet vore Øjne, ligesom den har aabnet Kommunernes Pung; thi i Samlingerne læser vi en Kancelli-Resolution fra 1820, ifølge hvilken Jorden

skal tages fra os, hvis vi forbedrer den, og sælges til Fordel for Sognet".

Jeg: "Det er vist ikke saaledes at forstaa".

Degnen: "Jo Ordene er tydelig nok, og hvor ubegribelig end Sagen er, saa bør dog enhver Patriot tro, at den er skreven til vort Bedste; thi ligesom Vorherre ved Naturens Love har anordnet mange Ting, der synes at være skadelige ved første Øjekast, men som dog tjener til det Heles Vel, saaledes maa vi ved Kancelliets Resolutioner tage Fornuften fangen under Troens Lydighed." - Ved disse Resolutioner er ellers Degnen bleven den fornemste Mand i Staten, formedelst den Indflydelse han har faaet paa Solens Gang, da det nu beror paa ham, enten den skal op eller ikke, enten Dagen skal være 8 eller 16 Timer, ej at tale om hans andre Værdigheder f. Eks. som Postbud mellem Guderne etc.¹²⁾

10. Lyes Bredning.

I Sagnhistorien fortælles, at Harald Haarderaade engang laa med sine Snekker i Lyes Bredning, hvor Svend Estridsen kom bag paa ham og havde nær faaet Fingre i ham, men Harald benyttede Natten saa godt, at han fik sine Skibe trukket over Feddet, hvor nu Kanalen er, og undkom. Hvor er da Lyes Bredning? Det kan ikke være Liv Bredning, ikke heller Lous Bredning mellem Salling og Himmerland; thi saa langt kunde han ej komme om Natten og tillige faa sine Skibe over uden at blive iagttaget. Mon den nuværende "Nissum Bredning" ikke den Gang har heddet "Lyngs Bredning" efter Sognet Lyngs, hvilket atter kan komme af "Lyna". Jeg giver ikke denne Mening ud for andet end en Hypothese (et tænkt muligt Tilfælde), men urimelig er den ikke.¹³⁾

11. Loppejagten.

Ingensteds avles disse Insekter i større Antal end i Thy langs Sandklitterne. De er en ren Landeplage, saa man betjener sig af ethvert Middel for at ødelægge dem. Det ejendommeligste er følgende: I hvert Hus og hver Gaard er det en sat Ret fra Arrilds Tid at spise en stiv, halvkoget Vandgrød til Kvældsnavder. Naar den er færdig, sætter man den koghed i en af Sengene, hvor Lopperne har taget Overhaand, og lægger et tæt Linklæde over Gryden. Vildtet, som elsker Varmen, søger skarevis derhen og lejrer sig ovenpaa Klædet, der da af en rap Haand vikles om Dyrene, hvorved de fanges i tusindvis, og lig Heksene i Middelalderen enten druknes eller brændes. Undertiden kunde nogle forvilde sig ned i Krateret, disse er uden Redning forloren, de dø og buldne saaledes ud ved de hede

¹² Ved en Kancelliskrivelse af 1798 paalagdes det Degnene at besørge Gejstlighedens Breve (Provstetasken). Det er denne "Værdighed" H. hentyder til, og med Guderne mener han Præsterne. Degnen skulde efter Danske Lovs 15. Kap., 5. Artikel, "Aften og Morgen ringe Bede- og Fred-Klokken".

¹³ At Harald Haardraade paa sin Flugt for Svend Estridsen trak sine Skibe over "et smalt Ejd vester til Havs" er af Historikere antaget at have fundet Sted ved Bulbjerg. En senere geologisk-geografisk Undersøgelse tager Afstand fra denne Anskuelse og formener, at Begivenheden maa henlægges til Aggertangen.

¹⁰ Med dette Udtryk mener H. den Tid, da der endnu fandtes Herregaarde i Thy.

¹¹ L. P. von Bretton (blev 1843 Stiftamtmand i Viborg) havde udgivet Fremstillinger af Fattig-, Skole- og Vejvæsenet.

Dampe, at de ligne Korender; men da Serveringen sker dels ved Lys, dels i Halvmørke, er der ingen, der tager Notis af slige Smaating. Er denne Jagt ikke Skik andre Steder, var den et Forsøg værd.

(Historisk Årbog for Thisted amt 1927, side 299-307)